

Avstrijski provincializem obvladuje še danes, po treh letih obstoja naše države, veliki del inteligence, dočim smo si ga mi otrepli že pod Avstrijo, ki ga je uvažala in protežirala z namenom, da nas razdvaša. In dobi se še človek, ki zabrusi take besede svojemu stanovskemu tovarišu, ki se je slučajno rodil tam ob Soči blizu S. Gregorčičevega doma, za kar se moramo čutiti vsi prizadeti. Pozrli smo marsikatero psovko, toda kaj takega še ne, kar je izustil »tovariš«, ki ga navajam brez imena v začetku tega sestavka.

Za časa preganjanja naprednega kranjskega učiteljstva v bivši Avstriji, smo mnogim odprli vrata na stežaj na Primorskem, posebno pa v Trstu; in če bi bili brezsrčni egoisti, bi sami zasegli ena dokaj adobnejša mesta. S tem smo pokazali, da smo znali ceniti kolegijskosti in revščino ter razmere, v katerih je živelo takrat kranjsko učiteljstvo. Sicer ni moj namen dotičnim tovarišem kaj predbacivati, pokazati hočem le, da smo mi že v času najhujše reakcije in preganjanja naprednega učiteljstva znali ceniti kolegijskosti, dočim nas danes nekateri brezizgovorno gledajo in podijo čez mejo.

Mi smo bili vajeni voditi vedno odkrit boj, zahrbtnost in hinavščino smo pa vedno bobijali. Dočim se je del kranjskega učiteljstva potapljalo v rimskem klerikalizmu in izdajalo svoje poštene in značajne tovariše klerikalnim despotom, smo mi stali enotno oboroženi in se z vsemi dovoljujočimi in nedovoljujočimi sredstvi borili proti navalom šusterskičevih vampirjev. Naše vrste so ostale čiste, vladala je železna disciplina, solidarnost in kolegijskost. Poznali nismo nikakega štreberstva in zahrbtnosti. Kar je mislilo srce, to so govorila usta. Kot taki hočemo ostati tudi izven naše ožje domovine in posvetiti svoje skromne moči novi domovini v dobrobit države in naroda preko vseh obrekovanj gotovih ljudi, ki so prespali dobo evolucije v političnem in socialnem oziru. Prijeli pa bomo za palico in udarili po tistih, ki nas bodo ovirali v poštenem delu.

Te vrstice sem napisal a conto onih, da enkrat nehajo s svojim nesmiselnim rovarjenjem proti nam, bivšim Primorcem, in da si enkrat za vselej vcepijo v svojo glavo, da nismo tuji, temveč sinovi matere Jugoslovank. In če nas je italijanski pohlepi imperijalizem razdvojil, s tem ni še rečeno, da smo i po jeziku postali Italijani in da ne smemo vzljubiti nove domovine kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev. Pravice pa si ne pustimo kratiiti od nikogar, ako hočemo ostati zvesti svojim narodnim tradicijam in to gotovo v večji meri kakor oni, ki z butaniam z rokami po prsih, kažejo svoje ouhlo jugoslovanstvo.

IRMA ŠELIGOVA:

Ročna dela za razstavo „Kola Jugoslov. Sester“.

Tovarišica Mar. Zalarjeva je pisala v predzadnji številki »Učit. Tovarša« par besed o načinu sodelovanja pri razstavi ročnih del K. J. S. v Ljubljani. Dovolj mi, tovarišica, da povem k njenim izvajanjem svoje mnenje.

bil, kako srdito so nagnali psa, ki se je drznil nekje v gneči zavilati in motiti izredni užitek. Kosijeva gostilna pa se je potem natrpala do poslednjega kotička. Vihar navdušenja je vzbudil krasen govor g. Peršiča, postajenačelnika v Kržovcih. Ob sleherni besedi se je poznalo, da govori iz moza hraber legijonar, kremenit značaj zatiranega Primorca in velika ljubezen do učiteljstva.

Naslednje jutro po slovesni maši, ki jo je še posebno povzdignilo petje našega zbora in Juvančevo ubiranje orgel, smo se morali odpraviti na postajo, da se odpeljemo v Ljutomer. Sivi otec Štiblar ni mogel razumeti, da že odhajamo. »Pa kaj bežite, ko vas imamo tako radi!« je stiskal slehernemu svojo trdo roko. — Življenje je sama pot, čim lepša je, tem hitreje se odvija.

Na postaji nas je čakal voz II. razreda, vlak na je pripeljal še drug, udobnejši skoro salonski voz — poslednja usluga nepozabnega postajenačelnika, zakaj naše vozovnice so bile »na tri kote«. Odnekod so prinesli butare cvetja in okrasili smo okna. Škoda, da je bilo samo par kilometrov vožnje; človek bi normal tako sedem dni in še dalje.

Narodna ročna dela so ljudska umetnost. Vsak narod izvršuje to umetnost tako, da je le-ta odsev njegovega življenja in mišljenja, narodnega značaja in njegove kulture. Vsak narod, ki se zaveda samega sebe, ljubi svojo narodno umetnost, hrani jo kot svetinjo, ki jo kaže gostu-tuicu s ponosom in z ljubeznijo. Zasluga K. J. S. je, da je dala inicijativo k misli, da se naj dvignejo, oziroma zberajo zakladi naše narodne umetnosti, da se poživijo z njimi ljubezen do nje pri nas, občudovanje do nje pri tujcih. Živa potreba je bila ta ideja pri nas; prelepa je naloga, ki si jo je stavilo K. J. S. in h kateri je poklical višji šolski svet tudi nas. Samoohsebi umevno je, da bo storila vsaka šola, kar je v njenih močeh.

Vendar se nikakor ne strinjam z mnenjem tov. Z., da se naj določi šolam za vpošiljanje izgotovljenih del gotov termin. Razstava narodnih vezenin, oziroma ročnih del, bo vedno odprta, kar je edino umestno. Vrata v tempelj naše umetnosti morajo biti odprta vendar takrat, ko želi kdo stopiti vanj. Zakladi v templju pa se lahko pomnožujejo vsak čas.

Če se nam bo določil rok za zgotovitev ročnih del, bodo dela le v redkih slučajih popolna, kajti različna dela pač zahtevajo različno veliko truda, različno veliko časa. Da pa nam ne preostaja vsem enako časa za ročna dela, lahko trdim. Nekdaj sem razpolagala z več prostim časom; takrat sem se pečala z ročnimi deli v večji meri kakor sedaj. Torej se že zaradi različne razdelitve časa ne more staviti določen termin. Toliko poštene pa smo vse, da bomo storile, kar nam bo mogoče. Z mislijo, da bi izdelovale učiteljice še »izvenšolska dela« kot »delo učiteljice«, se tudi ne morem strinjati. Prav lepo in hvalevredno je to za tovarišice, ki razpolagajo s potrebnim časom za to, Sicer pa smatram za nalogo učiteljice, da zbira, preiskuje in se vglablja v narodno blago svoje okolice. To tirja veliko dela in veliko časa. Saj vsa akcija bo smotrena le tedaj, če bo zbrala in darovala vsaka šola to, kar je lokalnega pomena zanj. Tako šole bomo dobili pregled naše narodne umetnosti iz raznih krajev naše domovine. Mi v Ptuj bomo zbirali n. pr. haloške reči, v Mariboru bodo zbirali gotovo pohorske, v Ljutomeru slovenjgoriške reči. V laškem okraju se gotovo ne bo pozabilo na krasne pisanke (pirhe) in rutke itd.

S tem delom se bo vzbujala učenkam ljubezen in smisel za našo narodno blago; lastnoročno bodo sodelovale pri važnem narodnem kulturnem podjetju. V izdelkih pa bo všivana učiteljčina ljubezen in skrb, da, duša njena.

Nagrada za dela? Čemu? Učiteljica bo delala vendar iz ljubezni in zanimanja, ne za nagrado. Šola bo dobila potrdilo, oziroma zahvalo od centralnega odbora za to podjetje; to mora zadostovati šoli, učiteljici in otroku. Ker velja tu delo in skrb specifično našemu blagu, sem odločno proti vsaki nagradi. Če se katera učenka posebno izkaže, prosí vodstvo šole za posebno priznanje za njo. Denar, ki bi se uporabil za nagrade, se naj da raje za material, kajti z materialom se pri takšni reči ne more in ne sme štediti. Ail se pa naj porabi denar za nabavo narodnega blaga, ki bi se pridobilo lahko z nakupom. Nabava materiala bo delala na vsak način težkoče. Pri nas se je nabralo 26½ m prtenega blaga za Jugoslovansko Matico. Iz tega bodo izdelovale učenke razne narodne vezenine, oziroma predmete, ki se bodo prodali potem v prid Jugoslov. Matic. Kar se nam bo najbolj posrečilo, pošljemo v Ljubljano. Manjkajo nam še niti. Mogoče nam še kdo kaj podari, če ne jih bomo kupili iz fonda, ki smo si ga pridobili z neko šolsko prireditvijo. Način pridobitve materiala bo pač v raznih krajih različen. Le ne med učenkami nabirati; časi so predragi, učenje stane preveliko. Učenke bodo plačale svoj obol s tem, da bodo priložile roke k delu (naj pomagajo tudi pri zbiranju blaga; kmečki domovi so jim širše odprti kot učiteljicam). Jako umestno se mi na zdi, da podprejo akcijo denarno razna ženska društva. To pač to!

Pri razstavi naj bi sodelovale le iste učiteljice, ki imajo res zanimanje in smisel za to in izobrazbo v tem oziru, da ne pride kaj polovičarskega ali ne našega v razstavo. Takšnim učiteljicam ne bo treba, da bi jim kdo šele vzorce zbiral. Samo v dvomljivih slučajih naj bi razsodil centralni komite. Če pride kakšno delo v več izvodih v razstavo, ne škoduje. Naša narodna umetnost je tako mnogobrojna in pestra, da ne moreta biti dva komada enaka, če se ju nalašč ne izdelata enako.

Tov. Z. pozivlja tovarišice iz samostanov k sodelovanju. Pridružimo se ji. Zadnja razstava v zavodu šolskih sester v Mariboru n. pr. je pokazala, da se goje v samostanu ročna dela res v obilni meri. Mogoče pokloni zavod malo svoje spretosti v zlati vezenini naši razstavi v Ljubljani. Združimo se v skupnem delu!

VINKO KLANŠEK:

Veliki uspehi malih igralcev.

Uprizoritev pravilne igre »Pogumni Tonček«, po ljudskošolski mladini v Krškem, je jasno pokazala velik napredek na polju proizvajanja mladinskih predstav. Mali igralci so s popolnoma uglasenim nastopom dokazali, da se povsem umejo vnglobiti v situacijo. Z najgloblji čustvi so efektno vplivali na sovrstne in črslasle poslušalce in pridobili vso pozornost občinstva.

Vso uprizoritev je spremljalo življenje, jadrno časno in veselo, vsaka beseda je bila izgovorjena premišljeno — nič ni bilo odveč, ničesar bistvenega nismo pogrešali.

Zadnje dejanje je tovariš Levstik zelo ugodno izpremenil in posrečeno vpletel vanj domovinsko ljubezen in pa ljubezen do neodrešenih bratov ter dal s tem igri več jasnejših in za sedanje razmere prikladnejših tendenc.

Mati, Tonček in Minka — kako čedna slika družinske ljubezni; mati v skrbi za otroka, otroka z materjo v vednem objemu in tekmovalju, kako bi ji izdatneje olajšala življenje.

Materin miren, nekako bolesten in melanholičen značaj je znal izzvati sočustvovanje v nesreči in veselje v sreči; Tončekov in Minkin nastop pa je takoj v prvem dejanju nadvse voljno posegel v duše poslušalcev in jih privedel do resnega razmišljanja jadrnega življenja, ki na mu daje poštenje in medsebojna ljubav veličasten sijaj. Z začudenjem smo opazovali, s kako vehemenco sta dajala izraza čustvom, človek bi sodil, da ne igrata otroci. — Neverjetno je, koliko finega občutka in jasnega razumevanja se je tovarišu Levstiku posrečilo zbuditi v teh malih igralcih. Zato sta si Tonček in Minka takoj pričetkom pridobila najtesnejše simpatije in s svojo ljubko prikupljivostjo izzvala odmeve v občinstvu, ki jima je navdušeno sledilo do konca.

Berač Jernač, vseveden, živa slika in ogledalo vaškega življenja, paglavcem v zabavo, žalostnim v tolažbo in Tončkom z odkritjem skrivnosti o vilah v velik opomoč in srečo — je svojo resno ulogo izbornu rešil.

Dobro naštudirani nastopi vaške dečadi, s šnelo pobalinskimi napadi na Tončka, kojemu očita tatvino, ker si je narezal bičevja za košarice in brezja za metlice, da z njimi pridobi najpotrebnejšega živeža za mater — in nazajivo zasnehanje ubogega Jernača — so podali prav in popolno sliko vaškega ponižavstva.

Drugo dejanje je poleg pogumnega Tončka pozivljalo vseskozi mali »zeleni mozič«, ki je imel samostojnosti nad glavo. Kako kratko je obračunal s Tončkom, s kako odločnostjo je nastopal pred kraljem, zavedajoč se važne svoje naloge! Vsaka njegova beseda in vsaka kretnja je donajala novega začudenja: »Je-li mogoče to od otroka?«

Lepoti bajnih dogodkov ob zeleni vodi je mnogo pripomogel vilinski ples, ki so ga sigurno in efektno izvajale učenke 4. in 5. razreda.

Kralj in povodni mož sta v zavesti velike moči rešila uložil brezhibno.

Razsvetljave in svetlobnih prilagoditev raznim situacijam ni bilo mogoče izvesti vselej brezhibno, ka kljub temu ni sretirano povedano, da so se svetlobni efekti jako dobro prilagodili že itak pestri scenarii.

V drugem dejanju po vilah obogateli Tonček se je tudi naprej enako lepo držala v nastopu na vrhuncu. Pokazal je veliko ljubezen do bližnjega s tem, da je rešil zajete tovariše, koje je znal v pogibeli pohlep po zlatu. Bogastvo ni rodilo v njem napuha. Ne ve kaj z zlatom, ker ne pozna njega vrednosti. Pripravljen je odstopiti večji del bogastva neodrešenim bratom, kajti njegova ljubezen do rodne grude je večja od vseh udobnosti, od vsega razkošja, spomin na neodrešene brate mu je svet.

Celotna prireditev je poživila godba in pevske točke. Zadnje sta priredila tovariš Levstik in gospa soproga, za kar

imata od uspeha prireditve najlepšo hvale. Skratka: Vse realno življenje v tej predstavi je po zaslugi malih igralcev seglo globoko v dušo poslušalcev. Bajni dogodki so pričarali veliko pestre fantazije tako, da je igra dosegla popoln uspeh, ki je v zadoščenje prirediteljem in v veliko korist stvari.

Svoji k svojim!

Že davno vemo vsi, da vodi le ena pot k naši gospodarski samostojnosti in to je pot, ki je obsežna v geslu: Svoji k svojim!

Dasi pa vsi izpoznavamo kako nevarnosti se izpostavljam, ker iz brezbriznosti redimo tuje trdnjave na naših tleh, vendar ne stori nihče odločilnega koraka, da bi pričel z vso obveznostjo uveljavljati geslo: Svoji k svojim!

Na drugi strani pa vemo enako dobro, da moramo dobiti svojo industrijo, svoja podjetja, ker šele to daje možnost, da se more izvesti geslo kardinalne važnosti, kakoršno je ravno naslovno geslo.

Naša neoporečna dolžnost je torej, da podpremo lastno industrijo, tako, na katero se moremo zanesti.

V svesti si te dolžnosti, je sklenila Jugoslovenska Matica važen dogovor s podjetjem »Vulkan«, tvornico gumijevih izdelkov v Kranju.

Kot pravo narodno podjetje je »Vulkan« pripravljen, da odstopi del svojega čistega dobička od radirk Jugoslovenski Matici. Tako pa dosežemo, kar bi moralo veljati že splošno, da so vsa podjetja, vse tovarne na našem ozemlju trdnjave za našo stvar, kakor je postal sedaj »Vulkan«.

Jugoslovenska Matica je sklenila dogovor z »Vulkanom« tudi zato, ker je »Vulkan« prvovrstno podjetje, ki bo vse odjemalce z dobrim blagom in nizko ceno kar najbolje zadovoljil. Preprečena je tako usodna napaka, ki se je včasih tako pogosto vršila, da se je vsled slabe kakovosti blaga, vsled nesolidnosti trgovca bilo diskreditirano geslo Svoji k svojim!

Pripominjamo, da so radirke »Vulkan« prvovrstne in zato apeliramo na vsa šolska vodstva, na vse narodne trgovce, na tudi na vse šolarie in dižake, da rabijo odslej le radirke »Vulkan«, ki so v prid Jugoslovenski Matici.

Stopimo že enkrat na odrešilno pot dejanj in z uveljavljenjem gesla Svoji k svojim smo storili to.

Zato narodnjaki, čujte naš glas in kupite sebi v blagor in narodu v korist dobro stvar!

TONE GASPARI:

Gostovanje Jugosl. napr. akad. društva Jadran.

Dramatični odsek Jugosl. napr. akad. društva Jadran si je nadel važno misijo. Programatično je ta misija kulturnega in socialnega pomena. Da pri tem prevladuje socialni pomen, o tem nihče ne dvomi, zakaj socialno stališče našega akademika ni zavidanjno vredno; kljub rednim in izrednim podporam tvori ljubljanski grad s svojimi »sobami«, glavni tabor naše omladine. Treba je misliti na samopomoč, na lasten dom, v katerem si ne bo krepil akademik le »zdrave duše«, ampak si bo ohranil tudi »zdravo telo«. Treba je glavnice, treba je denarja. Zato je gmotni uspeh — tudi uspeh.

Z zadovoljstvom so konstatirali akademiki, da je bilo samo v enem kraju pri dveh predstavah štiri tisoč kron čistih. In to je mnogo, če pomislimo, koliko požre pri tem davčna oblast. Torej gmotni uspeh, ki je za odsek nedvomno vsaj tako važen kot moralni, je zadovoljil akademike in občinstvo.

Kako pa je z moralnim uspehom? Povdarja se vedno: ven s kulturo med ljudstvo! V prvi vrsti dajte bo prestali vojni ljudstvu tisto izbrznost, ki mu jo je vzela vojna, dajte ljudstvu srčne kulture! Cankar je znabiti napisal »Pohujšanje«, da izruje iz srca vse tisto, kar vcepja konkordat človeštvu že izza davnin. Da je vse to ogrnil mestoma skoro v persiflorano okrilje, to je samo Cankarjeva žaluga. Gotovo pa ni Cankar tega napisal za sedanje naše ljudstvo, ki živi izven polmesnega okuženega okoliša, ki živi v ravnici v šentflorjanski dolini, tam nekeje med glavno cesto in planinami, med zdravim žitom in sočnimi travami; zakaj tam ni mater — županij, ampak so doma matere s klanca. Cankar-popotnik ni pribeljal na klanec, ampak v središče svoje domovine, v mesto. In če ga tam niso